

արծաթեայ ոսկեզրուսդ հովուական զաւազան եւ ոսկեայ լանջախաչ, ինչպէս նաեւ զբանեղան մը՝ եւրոպական եւ հայկական զոյգ զբամբենաներով:

Երեկոյեան, Քաւալիերի պանդոկին դահլիճներէն մէկուն մէջ տրուեցաւ պատուոյ ճաշ, որուն մասնակցեցան աւելի քան հարիւր ազգայիններ: Խանդավառ մթնոլորտի մէջ ոգեւորուած «Քամատային» (Պր. Ստեփան Սրապեանի հրաւերով յաջորդաբար խօսք առին բազմաթիւ հրաւիրեալներ, զեղեցիկ ծաղիկներ ցանկով բոլորին սրտին մէջ:

Հ Ռ Ո Մ
31 Դեկտ. 1961

Արիւնի մահուան 60ամեակի յիշատակը կը սկսէր սուրբ Պատարագով: Հոռմի հայ դպրութիւնը հաւաքուած էր Հայոց տաճարին մէջ. պատարագին էր Քահարաւ. Լեւ. Հայ Վարժարանի Մեծաւորը՝ Գեր. Երեմիա Ե. Վ. Սէթեան: Եկամեալեան եւ կոմիտասեան բազմաձայն դմայելի մեղեդիներ, ազօթքին հետ հոգեւորացած, կը թռչէին երկինք, սուրբ խոնկին հետ:

Պատարագէն վերջ, ներկաները կ'առաջնորդուէին նոյն Վարժարանին դահլիճը, որուն խորքին վրայ զետեղուած էր Նահապետին մեծադիր նկարը, պարուրուած ազգային դրօշակով:

Ծափերու մէջ դահլիճ կը մտնէին Գեր. Գրիգոր Արքեպիսկոպոս. Զինտի, Գեր. Գր. Ե. Վ. Կիրակոսեան, Վարժարանին Տեսուչը Գեր. Երեմիա Ե. Վ. Սէթեան, Միսթարեան Ուսանողարանի Մեծաւորը Հ. Հմայեակ Վրդ. Կէտիկեան, ուրիշ բազմաթիւ Վարդապետներու հետ:

Ներկաներուն մէջ ակներեւ էր բազմաթիւնը Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերուն, եւ Հոռմի համալսարանական հայ երիտասարդութեան. մեծ մասով Մուրատ-Ռափայէլեանի նախկին սաներ, սնած Արիւնի շունչով:

Հայրենաշունչ հանդէսին բացումը կը կատար-

ուէր Զարեհի արեւահամ բառերուն զուգուած Սաթեանի կենսութեան երգով ու նուագով, զոր ճարտարօրէն կը ղեկավարէր, ինչպէս բոլոր միւս խմբերդները, Գեր. Տ. Յովսէփ Վրդ. Գաֆթան-ճեան:

Բեմէն յաջորդաբար կը հնչէին Արիւնի քերթուածներէն խորունկ ապրումով արտասանուած թիւներ, վերլուծումներ Նահապետի քնարական ոգիին եւ հայրենասիրական բարոյութեան, կենսագրական կարեւոր տուեալներով ընդելուարած. իսկական ոգեկոչում. փոխին ի փոխ Լեւոնեան Հայ Կղերանոցի եւ Միսթարեան Ուսանողարանի երիտասարդ ժառանգաւորներն էին որ ներկաներուն կը փոխանցէին Նահապետին ոգիէն կայծեր:

Փակումի պահուն, Վարժարանին Մեծաւորը Տեսուչը կը հաղորդէր Վսեմ. Գեր. Զոր. Հոգեւոր Տէրով Ծիր. Աղանանեան Կաթողիկոսի հայրական խնդակցութիւնը եւ հայրապետական օրհնութիւնը, միաժամանակ նաեւ ցաւը, որ աղամայ չէր կրնար մասնակցել այդ հանդէսին ու այդ նուիրական պահուն զանուի իր որդիներուն մէջ, բացակայ ըլլալով Հոռմէն: Մեծաւորը Տեսուչը կը փակէր իր խօսքերը՝ Արիւնի հետքերէն հայրենիքին, եւ առնով Աստուծոյ ծառայելու զեղեցիկ յորդորով:

Երգչախումբը, կազմուած Լեւոնեան ու Միսթարեան աշակերտներէ, որ արդէն հնչեցուցած էր տխրանոյշ «Ով դու բարեկամ»ը Արիւնի հոգեւորական, այս անգամ ալ քառաձայն պոսթիւմով «Բաւ. փոքրատան»ի, կը զիւթէր բոլոր հանդիսականները:

Ու Նահապետին նկարը կարծէք կ'ոգեւորուէր, կեանք կ'առնէր ու բանալով իր բերանը, խորհրդաւոր ձայնով կը դռէր:

«Կ'երդնու Նահապետ, կանչէ ձեզ, Հայեր, Համեմարն է մեզ կեանք, ըզմա վառեցէք, Մեծ, պզտիկ, այտոր սիրով վառուցէք:... Ծագէ՛, Հայ համեմար, փայլէ՛ բիւր բոցեր. իմանա՛ն ազգեր՝ Թէ՛ Հայք չեն անցեր:

ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Առաւօտուն դռնակն է բաց
Ե՛լ Ե՛լ արեւը Հայաստանեայ:
Ահա ելնեն որք ին ի քուն,
Ու Նահապետն այլ որ անքուն՝
Յաստուածազարդն ելնէ հանդէս,
Հայ հայրենեացն ելնէ ի տես:

Ելնէր ելնէր նա մինչ յԱրտոս
Զաչերն ամէլ ընդ չորս բոլորս,
Երբ սեւա գիտակն էր ճակատուն
Ոտկունքն արագ էր քանց այծուն,
Յաստուածազարդ ելնէր հանդէս
Հայ հայրենեացն ելնէր ի տես:

Դուք որ սարերս ի վեր երթայք
Ա՛յ իմ սիրուն կարճուորայք,
Գէ՛մ թէ զգալար աշուիդ սիրէք,
Նահապետին մըտիկ արէք.
Յաստուածազարդ ելէք հանդէս
Հայ հայրենեացն ելէք ի տես:

Ահա ելանք ի մեծ հանդէս.
Հայ հայրենեացն ելանք ի տես.
Ահա տեսանք զաշխարհն Հայոց
Որ ըզգրախորհին առել ի ծոց
Դէ՛մ երկընդ կայր կանգնեման
Անդրանկածին մօրըն նման:

Ահա ելնէր արեւն յամպոց
Վարդ կու թափէր յաշխարհն Հայոց.
Յօղըն տեղայր զով ու սիրուն
Զինչ մարդարիտն ի սատափուն.
Կարմիր կանաչ ծին ծիրանի
Գօտի ածուէր Հայաստանի:

Լերանց սարերն բարձրաձայր
Ոսկի պըսակ եղան հաւասար.
Հայոց գետերն հազարաւոր
Իջանէին ճառանջաւոր.
Հազար թէ գետ, բիւր թէ առուի
Հայոց ծովակն այլ աւելի:

Ա՛յ դրախտի ջրեր, իջէ՛ք իջէ՛ք
Զերկիւն Հայոց արբեցուցէք.
Ահա վտակունք կըրկըջային
Զորն ու հովիտ արբենային,
Յամէն կաթէն աստղիկ ծընէր,
Յամէն ծընէն ծաղիկ ծաղէր:

Ահա տեսանք զճաղկունքն Հայոց
Գոյնն էր երկնից, հոռն խընկոց.
Վարդն ու շուշան էին վառման
Հարսնամատներն ի ջուր փրփման.
Հօրոտ մօրոտն էր տարածել
Ըղտեղաց աչքն քաղել:

PATRIA ARMENA

E s'apre l'uscio al tocco del mattino...
Sole d'Armenia, sorgi immenso, sali!
Sveglia, oh dormenti! E quei ch'a matutino,
Casto di sonni, a Dio diresse l'ali,
Il Patriarca, l'iride serena
Volga per ammirar, la Patria Armena.

Scali il Patriarca - la pomposa veste -
Scali la groppa amplissima del monte
Lieve e sicuro il piede sulle creste
Qual capriolo, e sgombrisi la fronte
Della ribelle ciocca, onde sia piena
La vista aperta sulla Patria Armena.

E voi che amate conquistar le vette
Per quel sentiero solo all'ardimento
E alle stagioni d'anni giovinette
Noto, accorrete, in ricco vestimento,
Seguendo il Patriarca che vi mena,
Giovani, ad ammirar la Patria Armena.

Della gran festa è questo il giorno atteso!
Tutti a mirar corriam la Patria Armena.
Eccovi: il monte - che, mirabil peso,
Portò dell'Arca la vital carena
Nel grembo suo - si innalza al ciel perlato
Come la madre del suo primo nato!

Oh! il sole, il sole, il sol depone i veli
E a piene mani sopra il mondo armeno
Petali sparge; ed ai rosati cieli
Spreme fresche rugiade al pregno seno;
Poi del suo giro, bianca margherita,
Tesse cinture all'ampia armena vita!

Una corona intorno intorno d'oro
Sopra il suo capo adagiano le cime
Dei monti aguzzi; e, in risonante coro,
Mille discendon fiumi infino all'ime
Valli; e i ruscelli a diecimila ornati
Di brillanti, al suo mar corron beati!

Limpide polle nate in paradiso,
vegliato dal fiammante cherubino,
Fluite a questa terra e il vostro riso
Pascoli e greggi allieti sul cammino.
Da ogni goccia un astro nasca in cielo;
D'ogni boccio un fiore al verde stelo!

Fiori d'Armenia, magici colori!
Bracieri ardenti le sue rose, e i gigli
Ardon incensi che il suo suolo odori;
E le ninfee agli occhi dei suoi figli
Nappi ricolmi a tesi bianchi lini
Quali ai banchetti lieti dei divini!

Ահա տեսանք դհաւերն Հայոց,
Ձայնն հրեշտակի, գոյնն էր ծաղկոց.
Կռունկ ու արագիւլ դային հիտրաց,
Ղարկաներուն սիրտն ճըխաց.
Արեղաձագ, սարեկ, արտուտ
Կաբուռ, պըլպըլ վարդակարօտ:

Ահա տեսանք մեծ կարաւան
Ի չորս դիհաց ելեր կու դան.
Քուրդըն կու դայր յարօտ ամօան
Հօտերն ի հետ չարան շարան.
Աղջկունք ատեալ դասըն հիւսեն,
Մանկունք ըզստն աղբիւրս խըմեն:

Ահա տեսանք զվաստակն Հայոց,
Սերմն էր իջել յերկնից ամպոց.
Հոն որ Ադամ վարէր դուզան
Քանց ըզքառսուն հասկերն տան.
Հոն որ Արեւ դառն ընծայէր,
Մաքիւն անեն միշտ ջուխտընկեր:

Հոն որ դայդին է արնկեր Նոյ,
Ոսկի ողկոյզն են խաղողոյ.
Կաթն այն կըրծէր, դինին բաղկի,
Ջուրն հասիւթ է ամենի:

Ահա տեսանք զխորանքն Հայոց
Կամար կապեր են յերկնից ծոց.
Եկեղեցեաց թիւն հազարով,
Մատրուք սըրբոց չեն համարով.
Խունկըն ծըխէ առտու լրիկուն,
Աստուած անու զհոտըն սիրուն:

Ահա տեսանք զքարերն Հայոց,
Մեր պապերուն մահուան օրոց.
Գերեզմաններն լուռ էին
Խաչվածքն ի քովն աղօթէին,
Տէրն ողորմի հանգուցելոց
Եւ ամենայն երկրիս Հայոց:

Ահա տեսանք զերկինք պայծառ,
Շըրթներն՝ երկրիս Հայոց հաւար,
Հաւերն ի հունչ, հովերն ի շունչ
Օղըն վառվառ, ջուրն ի մըրմունջ.
Լուսիկս է ճոխ, արեւս անոյշ,
Սարերն ի վար իջնումք մեծ ուշ:

Svolan per l'aere gorgheggiate note:
Gli uccelli armeni, variopinte penne,
Spezzano il cuore, in esaltate ruote,
All'esule che in patria alfin rivenne.
Airone e gru e allodola vezzosa
E l'usignolo amante della rosa!

I quattro venti spingon carovane
Onde lanose di belati e grida
Di pastori, alle verdi erbose piane
Delle sue plaghe alla stagion più fida.
Nel chiuso stan le vergini alle rocche...
Chioccola il fonte ai bimbi filastrocche...

Quella che seppa il pianto ed il sudore
Del primo Adamo alla dorata spiga,
Quella che veste con pietoso amore,
Di papaveri il suol che il sangue riga.
D'Abele, l'opera degli Armeni, schiatta
Celeste, or fende, ed ara, e ognor riatta.

Dove Noè piantò l'amica vite
Turgono all'ombra quieta di smeraldi
Grappoli lustri, poppe alle sopite
Gioie del cuor, vigore a nervi saldi,
Come latte di seno al neonato,
Com'acqua di sorgente all'assetato.

Cibori snelli d'esili ritorte
Sculte colonne gli alti padiglioni
Reggon del cielo sulle chiese assortite
All'are sante di dorate iconi.
Salgono al trono dell'Eterno grate
D'adusti incensi nuvole odorate.

Ecco laggiù, ov'ha sospiri il suolo
E gonfio il grembo d'immortal semente,
Piangere il silenzio in crocifisso duolo
Alle tombe degli avi a cui clemente
Pregano i marmi Iddio su chi riposa
Ed Essi ai vivi la bontà pietosa.

Di luce in luce il cielo trasmarina
Verso profondi abissi acciottolati
D'astri fulgenti, e dietro si trascina
Sazia di sole ai campi sconfinati
Alle valli segrete, all'ampia schiena
Dei monti, la felice Patria Armena.

La luna invade il cielo e il sol s'indora
Allo storno che struggesi in richiami;
Al vento ch'a sussurri s'innamora
Della brezza, scherzando in mezzo ai rami.
Tepida è l'aria; l'acqua è riso e canto!
Sostiamo ancor, sostiamo a quest'incanto!

Ահա ի դունտն երթայր արեւ
Նահապետին մենք տանք բարեւ: —
Ծեր նահապետն այլ ձեզ բարեւ:
Աստուած վերէն տայ շատ արեւ:
Ի թիւ դնացէք դուք յայդ հանդէս
Հայ հայրենեացդ ելէք ի տես:

1850

Հ. Ղ. ԱԼԻՇԱՆ

Mentre discende il sol - pura carezza -
Voti eleviamo al Patriarca antico:
« Oh! ti ridoni nuova giovinezza
E tanto sole e tanto il Cielo amico »!
« Su, dunque, al sole in festa, e di gran lena
Tutti per ammirar la Patria Armena »!

P. LEONZIO ALISHAN
(Traduzione di Ignazio Kuciukian)

• Գ Ր Ա Ն Ո Ս Ա Կ Ա Ն •

ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ. — Նուագներ: Տպ.
Երևան, Հայպետհրատ, 1957, էջ 106,
տպաքանակ 20.000: Կաղմեց եւ առա-
ջարանը գրեց Ա. Ինճիկեան, բառարանը
կաղմեց Ս. Շախիկեան:

Արտասահմանի 1800-եան գրականու-
թեան նուիրումը շարքերուն մէջ, Հայ-
պետհրատը նուիրական պարտականու-
թիւն մըն ալ կատարած է՝ հատորիկ մը
նուիրելով Հ. Ալիշանին:

Նուագներ խորագրին տակ, կը ներկա-
յացուին «Հայրունի»-ի երգի նահապետի
բաժնին 11 քերթուածները, ժամանակա-
գրական կարգով դասաւորուած. ապա
գրական կարգով բանաստեղծութիւններէն
նաեւ գրաբար բանաստեղծութիւններէն
երեք կտոր՝ ի նախագահին Մասիս, Բալ-
փորոտան, ի ծովակէ Բեմակայ առ ծո-
վակն Գեղամայ:

Նահապետի երգերը վերածուած են Հա-
յաստանի նոր ուղղադրութեան, բայց «ա-
ղաւաղումներից խուսափելու նպատակով»
անհրաժեշտ նկատուած է «գրաբարով հո-
ւովուած և խոնարհուած բառերից մի մա-
սի ուղղադրութիւնը թողնել նոյնութեամբ
և շարել շղաղիր»:

Ուսումնասիրական լուրջ ոգիով գրուած
յառաջարանին մէջ Ա. Ինճիկեան իրաւա-

ցիօրէն վեր կը հանէ Ալիշանի դերը հայ
նոր գրականութեան մէջ. նախ իբր «աշ-
խարհարար պոեզիայի հիմնադիրներից եւ
ականաւոր ներկայացուցիչներից մէկը»,
որ հուսկ՝ հակառակ Մխիթարեան դպրո-
ցի դասական ուղղութեան՝ իր Նահապե-
տի երգերով «հաստատեց պատմական ի-
րաւունքը գրական այն նոր ուղղութեան՝
ռոմանթիզմի»...: Ա. Ինճիկեան վերլու-
ծելով Ալիշանի կեանքն ու գործերը, մա-
նաւանդ Նահապետի երգերուն մէջէն վեր
հանելով Ալիշանի ոգին, գրապէս ցոյց
կու տայ թէ ինչպէս Ալիշան բանաստեղ-
ծութիւնը «գարձեց կեանքի կենդանի
արձագանդը» եւ «հարթեց հայ պոեզիայի
հետագայ զարգացման ուղին», ներշնչու-
մի աղբիւր դառնալով Պէշիկթաշեաննե-
րու, Պատկանեաններու եւն...:

Աղղային ինքնաճանաչման եւ ազատ-
գրութեան գաղափարով աուցուն, Ալիշան
կու դայ, արդարեւ, օտարութեան մէջ ըս-
տըրկացած հայուն՝ սէրն ու կարօտը ներ-
շնչել հոռուոր հայրենիքին, արդար հը-
պարտութեամբ լեցնել հայ սրտերը՝ հայ
ժողովուրդի հերոսական անցեալի վերջի-
նումով, անոր նիւթական եւ հոգեւոր
բազմադարեան մշակոյթի ցոլբերով:

Այս խորհրդածութիւններով է որ Ա.
Ինճիկեան Նահապետի երգերը կը պեղէ
մէկիկ մէկիկ, ընդգծելով մէկուն մէջ կա-
րօտի եղերեղեղ մեղեդին, միւսին մէջ՝
առոյգ ու պայծառ լաւատեսութիւն մը,